

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

8/15

HAZİRAN 2023

DergiPark
AKADEMİK

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

EBSCOhost

SOBIAD

SIA
Scientific Indexing Services

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2651-3595

Sayı/No:15

Haziran/June 2023

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June& December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.

Kalemname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD

İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN OKULLARINDAKİ KURUMSAL KAPASİTEYE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİNİN OKUL GELİŞİM MODELİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Cemal TOSUN

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Din Eğitimi Anabilim Dalı

Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Divinity

Department of Religious Education

Ankara, Türkiye.

tosun@divinity.ankara.edu.tr

orcid.org/0000-0002-9941-4769

Kazım SELEK

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Din Eğitimi Bilim Dalı

Ph.D. Student, Ankara University Social Science Institute

Department of Religious Education

Ankara, Türkiye.

kazimselek@gmail.com

orcid.org/0000-0002-0229-7026

Öz:

Dünyada yaşanan gelişmeler neticesinde okulların geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmış ve buna binaen farklı okul geliştirme anlayışları ortaya atılmıştır. 90'lı yıllardan itibaren Türkiye'de okulları geliştirmeyle ilgili olarak farklı modeller uygulanmaya başlanmıştır. "2023 Eğitim Vizyonu"nda Türkiye'de okulları geliştirmek amacıyla "Okul Gelişim Modeli" anlayışının benimsendiği ifade edilmiştir. Bu modelde okulların kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi ve öğrencilerin akademik başarıları ile sosyal, kültürel vb. etkinliklere katılımlarının artırılması hedef olarak belirlenmiştir. Türk eğitim sisteminde ağırlıklı olarak din eğitiminin yer aldığı imam hatip liselerinin geliştirilmesinde "Okul Gelişim Modeli"nin uygulanması ve bu bağlamda paydaş görüşlerinden faydalanılması yararlı görülmektedir. Araştırmada nitel araştırma yönteminin durum deseni kullanılmıştır. İmam hatip liselerinin paydaşı olan öğrencilerin okullarındaki kurumsal kapasiteye yönelik değerlendirmeleri nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla mülakat yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Görüşmeler 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, Ankara ilinde yer alan proje veya genel Anadolu imam hatip liselerinden oluşan 5 okulda, toplam 30 öğrenciyle

* Bu makale, Prof. Dr. Cemal Tosun'un danışmanlığında yürütülen doktora tezinden üretilmiştir.

gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Öğrencilerin görüşlerinin öğrenim gördükleri okul türüne göre değiştiği görülmüş ve okullarının kurumsal kapasitesine yönelik görüşlerinin genellikle olumlu yönde olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, İmam Hatip Lisesi, Okul Gelişim Modeli, Kurumsal Kapasite, Öğrenci.

EXAMINATION of IMAM HATIP HIGH SCHOOL STUDENTS' ASSESSMENTS on INSTITUTIONAL CAPACITY in THEIR SCHOOL in TERMS of SCHOOL DEVELOPMENT MODEL

Abstract:

As a result of the developments in the world, the need to develop schools has emerged, and accordingly, some different school development approaches have been put forward. Since the 90's, different models have been started to be implemented in relation to the development of schools in Turkey. In the "2023 Education Vision", it was stated that the "School Development Model" approach was adopted to improve schools in Turkey. In this model, the development of the institutional capacity of the schools and the academic success of the students and social, cultural etc. Increasing their participation in the activities was determined as the target. In the Turkish education system, it is considered beneficial to apply the "School Development Model" and to benefit from stakeholder views in the development of imam hatip high schools, where religious education is predominantly involved. The case design of the qualitative research method was used in the research. The evaluations of the students, who are the stakeholders of imam hatip high schools, regarding the institutional capacity in their schools were collected using the interview method through a semi-structured interview form, frequently used in qualitative research. Interviews were carried out on a voluntary basis with a total of 30 students in 5 schools consisting of project-based or common Anatolian imam hatip high schools in Ankara city center in the 2018-2019 academic year. The data obtained from the interviews were analyzed using the descriptive analysis technique. It has been observed that the views of the students change according to the type of school they attend, and it has been determined that their views on the institutional capacity of their schools are generally positive.

Keywords: Religious Education, Imam Hatip High School, School Development Model, Institutional Capacity, Student.

GİRİŞ

Okul geliştirme kavramının temeli Amerika Birleşik Devletleri'nde Coleman ve ekibinin 1966 yılında hazırladıkları rapor ile İngiltere'de hazırlanan Plowden Raporu'na dayanmaktadır. 1970'lerden 1990'lara kadar *okul geliştirme* ifadesi yerine *etkili okul* kavramı kullanıldığından bu raporlarda *etkili okul* kavramı kullanılmıştır.¹ ABD'deki *etkili okul* anlayışı Batı'da özellikle İngiltere'de *iyi okul* veya daha sonraki ismiyle *okul geliştirme* kavramıyla tanınmaktadır.² *Etkili okul* yaklaşımında süreçten çok çıktılara ve nicel sonuçlara odaklanılmaktadır.³ Okullarda gerçekleştirilen çalışmalar, öğrencilerin öğrenme düzeyinin ölçülmesi sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre değerlendirilmektedir. *Okul geliştirme* yaklaşımı ise eğitim öğretim sürecine yönelik olup sadece sonuca odaklanmayan, nitel yapıda bir özelliğe sahiptir. Okulun bütüncül olarak ele alınıp okuldaki sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu yaklaşımın amacı eğitim öğretimin niteliğini geliştirerek öğrenci başarısının artırılmasıdır.⁴

1970'li yıllarda Amerika'da *etkili okul* yaklaşımı olarak ortaya çıkan okulu geliştirmeye yönelik çalışmalar daha sonra farklı ülkelerde de uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise 90'lı yıllardan itibaren *okul geliştirme* çalışmaları uygulanmaya başlanmış ve farklı modellerdeki çalışmaların uygulanmasıyla günümüze kadar süregelmiştir. 1999 yılında "Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli" ortaya atılmış ve bu modelde "Toplam Kalite Yönetimi" anlayışı benimsenerek uygulanmıştır.⁵ "Toplam Kalite Yönetimi" anlayışının daha sonra eğitim alanında uygulanmasına devam edilmiştir. 2006 yılında "Planlı Okul Gelişim Modeli" ortaya atılmıştır.⁶ Bu modelde de "Toplam Kalite Yönetimi" anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında ülkede eğitim, tarım, sanayi ve ticaret gibi alanlarda değişim yapmak amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Eğitim alanında geliştirme çalışmalarına yönelik olarak "2023 Eğitim Vizyonu" açıklanmış ve bu vizyonda okulları geliştirebilmek için "Okul Gelişim Modeli"nin uygulanacağı belirtilmiştir.⁷

¹ Hanifi Parlar, *Tüm Yönleriyle Okul Geliştirme Kuram Yaklaşım ve Uygulama*, (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2020), 72-73.

² Ali Balcı, *Etkili Okul ve Okul Geliştirme Kuram Uygulama ve Araştırma*, (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014), 11.

³ Balcı, *Etkili Okul ve Okul Geliştirme Kuram Uygulama ve Araştırma*, 48.

⁴ Taner Altun-Gürhan Bebek, "Öğretim Elemanlarının Okul Geliştirme ve Etkili Okul Paradigmalarının Temel Bileşenleri Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2016), 97.

⁵ MEB, *Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli*, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 1999), 7

⁶ MEB EARGED, *Okul Gelişim Modeli Planlı Okul Gelişimi*, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 2002), 4.

⁷ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, (Ankara: 2018), 26.

Okul Gelişim Modeli

“2023 Eğitim Vizyonu”nda okulları geliştirmek için ortaya konulan Okul Gelişim Modeli, Türkiye’ de 90’lı yıllardan itibaren uygulanmaya başlanan Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli ve Planlı Okul Gelişim Modelinin devamı niteliğindedir.⁸ Okulları geliştirmek amacıyla okullarda yapılacak çalışmaların belirlenmesine yönelik ortaya konulan bir modeldir.

Okul Gelişim Modeli’nin “2023 Eğitim Vizyonu”nda çocuğun öğrenim sürecindeki bütün paydaşların okulu iyileştirme faaliyetlerinde yer alacağı bir model olduğu ifade edilmiştir. Bir yaşam alanı olarak okulun evrensel, milli ve manevi erdemlerin yanı sıra yaşam becerilerinin içselleştirildiği, her bir çocuğa değer ve mutluluk katan bir yer olarak görüldüğü belirtilmiştir. Yeni yüzyılda zamanın ruhuna uygun bir okul anlayışının eğitimle ilgili tüm aktörlerin, STK’lerin, eğitim sendikaları vb. kuruluşların iş birliği ile ortaya konulacağı ifade edilmiştir. Eğitim sisteminde iyileştirmeye yönelik tüm politika, strateji ve eylemler için başarının en temel biriminin sınıf ve okul olduğu dile getirilmiştir. Bu nedenle okulların hedeflerinin eğitim sisteminin içinde bulunduğu toplumun ve milli eğitim camiasının öncelikleriyle örtüşmesinin ve bu hedeflere ulaşmak için faaliyetler düzenlenmesinin gerekli olduğu bildirilmiştir. Bu kapsamda, “Okul Gelişim Modeli”nin okulun içinde bulunduğu koşullar ve öncelikler çerçevesinde gelişmesini sağlayacağı beyan edilmiştir.⁹

“Okul Gelişim Modeli”nde okulların kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi, öğrencilerin akademik başarılarının ve kültürel, sportif vb. etkinliklere katılımının artırılması hedeflenmiştir. Kurumsal kapasite ve etkinlik alanları ile akademik alan geliştirilmesi gereken alanlar olarak belirlenmiştir. Kurumsal kapasite alanında öğrenci, öğretmen ve yöneticiler ile okulların fiziki durumları yer almaktadır. Etkinlik alanında ise okullarda düzenlenen sosyal, kültürel, sportif ve sanatsal etkinlikler bulunmaktadır.¹⁰ Okulların söz konusu alanlarda gelişimini sağlamak amacıyla okullarda yapılacak çalışmaları tasarlayan okul gelişim planının yıllık olarak hazırlanması gerekmektedir. Okul gelişim planının stratejik plan esas alınarak okulda kurulan bir ekip tarafından hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu plan kurumsal kapasite ile akademik ve etkinlik gibi okul gelişim alanlarında ayrıntılı olarak yapılacak faaliyetleri belirlemeye yönelik hazırlanmalıdır. Bu plan doğrultusunda çalışmalar

⁸ Abbas Ertürk, “2023 Eğitim Vizyonu: Sorunlara Çare mi?”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48 (2020), 328.

⁹ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 27.

¹⁰ MEB, *Okul Gelişimi ve Yönetimi*, (Ankara, 2020), 35-36.

gerçekleştirerek, süreç sonunda hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı kontrol edilerek sürecin değerlendirilmesi ve gerçekleştirilemeyen hedeflerin güncellenmesinin veya ek çalışmalar gerçekleştirilmesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir.¹¹ Okul gelişimindeki başarının okulun mevcut imkânları göz önünde bulundurularak hazırlanan planlar ile kendi hedefleri doğrultusunda katettiği mesafe ile ölçülmesi planlanmıştır. Okul gelişimini değerlendirmenin temel ilkesinin okulun mutlak bir iyileştirme kriterine ulaşması ve bu kritere göre başarılı olarak işaretlenmesi, sınıflandırılması ve diğer okullarla karşılaştırılmasının olmadığı dile getirilmiştir. Bu çerçevede okulların gelişiminin Okul Profili Değerlendirme Modeli ile izleneceği, değerlendirileceği ve destekleneceği “2023 Eğitim Vizyonu”nda açıklanmıştır.¹²

Örnek olarak sunulan bir okul gelişim planında eğitim ve öğretimde kalite artırılarak öğrencilerin bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak çok boyutlu gelişiminin sağlanması amaç olarak belirlenmiştir. Öğrenme kazanımlarını takip eden ve velileri de sürece dâhil eden bir yönetim anlayışı ile öğrencilerin akademik başarılarının artırılması ve öğrencilere iyi bir vatandaş olmaları için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıklar kazandırılması hedef olarak belirlenmiştir. Bu amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için öğrencinin akademik başarısının şube ve bireysel olarak düzenli olarak izlenmesi, başarı izleme sonuçlarına göre öğrenme eksikliklerinin giderilmesi, öğrencilerin her ders yılı içinde beceri kazanacağı en az bir sosyal faaliyete katılımının sağlanması, her öğrencinin en az bir toplum hizmeti çalışmasına aktif katılımının sağlanması, öğrencilerin yabancı dil kullanımlarını farklı alanlara aktarmalarının sağlanması, müze, ören yeri, kütüphane tiyatro gibi etkinliklerin planlanması, millî, manevi ve kültürel değerlerimizi içeren sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi faaliyet olarak belirlenmiş ve bu tür faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde okul zümre başkanları, sosyal etkinlikleri kurulu gibi toplulukların görevli olması gerektiği belirtilmiştir.¹³

“2023 Eğitim Vizyonu”nda bütün okullar gibi imam hatip liseleri için de çeşitli hedefler belirlenmiş ve yapılması gereken çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. İmam hatip okullarında müfredat, ders yapısı ve dil yeterliklerinin iyileştirilmesi hedefi bağlamında bu okulların program çeşitliliğinin korunarak genel ortaöğretimdeki esnek ve modüler yapıyla uyumlu hâle

¹¹ MEB, *Okul Gelişimi ve Yönetimi*, 39.

¹² MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 27.

¹³ MEB, *Okul Gelişimi ve Yönetimi*, 40-41.

getirilmesi planlanmıştır. Okulların fiziksel alt yapılarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiğine değinilmiştir.¹⁴

Araştırmanın Problemi

Günümüzün gelişen dünyasında okul geliştirme bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Türk eğitim sistemi içerisinde yer alan imam hatip liselerinin geliştirilmesinin de bu kapsamda bir gereklilik olduğu ve “Okul Gelişim Modeli”nde gelişim alanı olarak belirlenen hususlara yönelik paydaşların görüşlerinin tespitinin okul gelişimi açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle araştırmanın problemi, imam hatip liselerinin bir iç paydaşı olan öğrencilerin okullarındaki kurumsal kapasiteye yönelik görüşlerini tespit edip Okul Gelişim Modeli açısından değerlendirmektir. Araştırmanın alt problemlerini ise öğrencilerin; okullarındaki öğrenci, öğretmen, yönetici ve okulun fiziki durumuna yönelik değerlendirmelerinin tespiti ve Okul Gelişim Modeli açısından yorumlanması oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmada imam hatip lisesi öğrencilerinin, okullarındaki kurumsal kapasiteye yönelik değerlendirmelerinin tespit edilmesi ve tespit edilen değerlendirmelerin Okul Gelişim Modeli açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

Alanda yapılan araştırmalar incelendiğinde *okul geliştirme* çalışmaları ve “2023 Eğitim Vizyonu”nda belirlenen Okul Gelişim Modeli bağlamında imam hatip liselerini ele alan herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması ve bu yönüyle öncü olması bakımından araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünüldü

1. Yöntem

Araştırmanın yöntemi bölümünde araştırmada kullanılan desen ve araştırmanın katılımcılarıyla ilgili sosyo-demografik bilgilere yer verilmiş ve verilerin analizi ile geçerlik-güvenilirlik ele alınmıştır.

1.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel araştırma yönteminin durum deseni kullanılmıştır. Durum çalışması sosyal bilimlerde psikoloji, sosyoloji ve eğitim bilimleri alanında yaygın olarak kullanılan nitel araştırma desenlerinden biridir.¹⁵ Durum çalışması, bir durum veya olgunun gerçek yaşam

¹⁴ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 106-107.

¹⁵ Fatma Nevra Seggie-Yasemin Bayyurt, *Nitel Araştırma Yöntem Teknik Analiz ve Yaklaşımlar*, (Ankara: Anı Yayınları, 2017), 119.

çerçevesi içinde derinlemesine ele alınarak araştırmacıya zengin veri kaynağı sunulmasını sağlayan görgül bir araştırma desendir.¹⁶ Araştırmacıya bir kişi, olay veya kurumu derinlemesine, boylamsal ve kendi bağlamında inceleme imkânı sunan özgün bir çalışma desendir.¹⁷ Araştırmada imam hatip liselerini kendi bağlamında ve derinlemesine inceleme amaçlandığından durum deseni tercih edilmiştir.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara ilinin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahip bölgelerinden seçilen 5 imam hatip lisesindeki 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden gönüllülük esasına dayalı kadın ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Okulların ve çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yönteminin maksimum çeşitlilik örnekleme türü kullanılmıştır. Araştırma Ankara’da Yenimahalle ilçesinde bulunan Tevfik İleri Anadolu İHL, Altındağ ilçesi Hacı Bayram Anadolu İHL, Keçiören ilçesi Keçiören Anadolu İHL, Çankaya ilçesi Çankaya Faik Güngör Anadolu İHL ve Çubuk ilçesi Şehit Ömer Takdemir Anadolu İHL’deki toplam 30 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Yenimahalle ilçesinde bulunan Tevfik İleri ve Çubuk ilçesinde bulunan Şehit Ömer Takdemir Anadolu İHL proje okuludur. Diğer okullar ise genel Anadolu İHL’dir.

Katılımcı öğrencilerin sosyo-demografik bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Öğrencilerin Sosyo-Demografik Bilgileri

<i>Rumuz</i>	<i>Okul</i>	<i>Sınıf</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Anne Eğitim Seviyesi</i>	<i>Anne Meslek</i>	<i>Baba Eğitim Seviyesi</i>	<i>Baba Meslek</i>
Öğr.1	Çubuk Şehit Ömer Takdemir AİHL	12	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Yüksek Lisans	Öğretim Görevlisi
Öğr.2	Çubuk Şehit Ömer Takdemir AİHL	12	Kadın	Lisans	Öğretmen	Yüksek Lisans	Uzman
Öğr.3	Çubuk Şehit Ömer Takdemir AİHL	11	Kadın	Ortaokul	Ev Hanımı	Ortaokul	Serbest Meslek
Öğr.4	Çubuk Şehit Ömer Takdemir AİHL	12	Erkek	Lise	Ev Hanımı	Lise	Memur
Öğr.5	Çubuk Şehit Ömer Takdemir AİHL	11	Kadın	Ortaokul	Ev Hanımı	Ortaokul	Esnaf
Öğr.6	Çubuk Şehit Ömer Takdemir AİHL	11	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Ortaokul	Esnaf
Öğr.7	Keçiören AİHL	12	Erkek	Ön Lisans	Ev Hanımı	Lisans	Emekli

¹⁶ Robert K. Yin, *Case Study Research Design And Methods*, (California: Sage Inc., 2009), 18.

¹⁷ Seggie-Bayyurt, *Nitel Araştırma Yöntem Teknik Analiz ve Yaklaşımlar*, 119.

MAXQDA 2020 nitel veri analiz programı yardımıyla analiz edilmiştir. Analiz aşamasında tümevarımsal ve tümdengelimsel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Araştırma sorularına paralel temalar oluşturulmuş, görüşme verileri oluşturulan temalar çerçevesinde okunarak görüşme verilerinden kodlar elde edilmiştir. Kodlardan yararlanılarak kategoriler oluşturulmuştur. Yazım aşamasında temalar içerisinde yer alan kod ve kategoriler gerekli görülen yerlerde doğrudan alıntılarla belirtilmiştir. Son aşamada ise elde edilen veriler yorumlanmış ve verilerin ilişkilendirilmesi, karşılaştırılması yapılarak veriler sunulmuştur.

1.4. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliliği

Araştırmada veri kaynakları olan katılımcılarla, gözlemlenen ortamlarda uzun süreli bir etkileşim içinde olunmuştur. Araştırmanın veri kaynaklarıyla doğasına uygun bir ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri kaynaklarının birbirlerinden farklı yapıda olmalarına dikkat edilmiştir. Okullar taşra ve merkez olarak farklı ilçelerden seçilmiştir. Katılımcıların kadın-erkek ve farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip öğrencilerden olmasına dikkat edilmiştir. Veri toplamanın sonunda katılımcıya toplanan verilerle ilgili dönüt verilmiş ve katılımcının veriyi teyit etmesi sağlanmıştır. Araştırmada veri; ortaya çıkan tema, kategori ve kodlara göre okuyucuya doğrudan alıntılarla aktarılmıştır. Araştırmada aktarılabilirliği artırmak ve verilere ilişkin ayrıntılı bilgilere ulaşabilmek amacıyla amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde okullarda öğrencilerin seçimi yapılırken meslek dersleriyle ilgili derinlemesine bilgilere ulaşabilmek amacıyla 11 ve 12. sınıf öğrencileri olması tercih edilmiştir. Katılımcılara görüşme sırasında aynı soruların yöneltilmesine ve görüşmenin aynı yöntemle kayıt altına alınmasına dikkat edilmiştir. Verilerin kodlanması sürecinde tutarlılığa önem verilmiştir. Nitel araştırma konusunda alan ve ölçme değerlendirme uzmanı kişilere ham veriler sunulduktan sonra bulunan tema ve kategorilerin ham verilerle uygunluk gösterip göstermediği konusunda onların görüşleri alınmıştır.

2. Bulgular

Kurumsal kapasite, okulun öğrenci, öğretmen ve yöneticileri ile fiziksel durumundan oluşmaktadır.¹⁸ Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi bağlamında öğrencilerin akademik başarılarının artırılması ve öğrencilerle beraber öğretmen ve yöneticiler bunun yanında fiziksel durumun potansiyellerinin artırılması anlaşılmaktadır.

¹⁸ MEB, *Okul Gelişimi ve Yönetimi*, 36.

Katılımcı öğrencilerden okullarındaki öğrenci, öğretmen, yöneticiler ile okullarının fiziki durumu hakkındaki görüşlerini belirtmeleri istenmiş ve belirtilen görüşlerden çeşitli kategori ve kodlar elde edilmiştir.

2.1. Öğrencilerin Öğrencilerle İlgili Görüşleri

Katılımcı öğrencilerin okullarında öğrenim gören öğrencilerle ilgili görüşlerini içeren kategori ve kodlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğrencilerin Öğrenci Alt Temasına Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Kategori ve Kodlar

Tema	Kategori	Kodlar
Öğrenci	Okul	İHL Profiline Uygun, İHL Profiline Uygun Olmayan, İsteksiz
	Dinî	Bağnaz, Tepkisel
	Akademik	Başarılı, Başarısız
	Ahlaki	Ahlaklı, Samimi, Yardımsever

Katılımcı öğrenciler, okullarındaki öğrencileri okul yapısına uygunluk, okulla ilgili tutum, dinî tutum, akademik başarı ve ahlaki özellikler kategorileri açısından değerlendirmişlerdir.

2.1.1. Okul Kategorisine Yönelik Bulgular

Katılımcıların okul kategorisiyle ilgili farklı kodlar oluşturabilecek değerlendirmeleri bulunmaktadır. Genel tutum ve davranışlar itibariyle yapılan değerlendirmelerin *öğrenci arkadaşlarının mevcut durumuna veya olması gereken duruma* göre yapıldığı dikkat çekmektedir.

Okullarındaki öğrencileri “Herkes imam hatipli gibi davranıyor. Bence edepli ve ahlaklı...” olarak belirten Öğr. 17, arkadaşlarının mevcut hâllerinden hareketle yargıda bulunurken Öğr. 25 ise olması gereken durumla ilgili olarak şu şekilde bir değerlendirme yapmaktadır:

Buraya gelen öğrencilerin bir şekilde burayı güzel temsil etmesi gerekiyor... Her ne kadar puanı yüksek olursa olsun akademik anlamda da başarılı olmalıyız ama önceliğimiz bu olmamalı... Biz dışarıda oturmayı, kalkmayı, konuşmayı bilmeliyiz. Her şekilde örnek olmalıyız. Biz çünkü ulaşılması gereken bir model gibi olmalıyız. Dışarıda en iyi şekilde okulumuzu temsil etmeliyiz.

Bu tür değerlendirmenin aynı zamanda, olan durumdan rahatsızlığı dile getirmek için olabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır.

İmam hatip lisesi öğrenci profiliyle ilgili yapılan bir araştırma raporunda imam hatip öğrenci veya mezunlarında bulunan ve bulunması gereken milli ve ahlaki değerlerle ilgili olarak katılımcıların, “millî manevi değerlere sahip oldukları, geleneklere ve göreneklere bağlı oldukları, devlet malına zarar vermeyecekleri, vatansever oldukları, çalışma ahlakına sahip oldukları, sorumluluk sahibi oldukları, kanaatkâr oldukları, yardımsever oldukları, anne ve babalarına saygılı oldukları”¹⁹ ifadelerini daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Türköz’ün yaptığı çalışmada da katılımcı İHL mezunu öğrencilerin “İHL mezunu terör (siyasal şiddet) eylemlerine destek vermez, İHL mezunu vatanseverdir, İHL mezunu milli değerlere sahiptir, İHL mezunu toplumun geleneklerine saygılıdır.”²⁰ ifadelerini daha fazla tercih ettiği görülmüştür. Belirtilen araştırmaların ve katılımcıların görüşlerinin İHL öğrenci profilinde bulunması gereken özelliklere yöneldiği anlaşılmaktadır.

Okul kategorisinde yer alan önemli bir değerlendirme de öğrencilerin istekliliği ve isteksizliğiyle ilgilidir. Genelde anne, baba ve akraba gibi kişilerin yönlendirmesiyle geldiği düşünülen öğrencilerde okula karşı isteksizlik bulunduğu değerlendirilmiştir. Öğr. 22’nin “İstemediği için okula gelen öğrenci sayısı da bence çok fazla.” ifadesi buna bir örnektir. Katılımcıların belirttiğine benzer şekilde Şatır tarafından yapılan araştırmada aile baskısıyla okulu tercih etmek zorunda kalan öğrenciler bulunduğu ve bu durumun okulların öğrenci profili ve eğitim kalitesini düşürdüğü yönünde görüş bildirilmiştir.²¹ Okuldaki eğitim kalitesinin yükselebilmesinde istekli olarak okula devam eden öğrencilerin artması etkili olabilir.

2.1.2. Dinî Kategorisine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin dinî tutum ve davranışları, katılımcı öğrencilerin ifadelerinden ortaya çıkan bir başka kategoridir. Öğr. 20, gözlemleri neticesinde bazı öğrencileri dini tutum açısından sorgulamayan, yorumlamayan, merak etmeyen ve hatta bağnaz olarak nitelendirmektedir. Ona göre okul, “Genel olarak öğrenci profili benim açımdan sorgulamayan yalnızca bağnaz, yorumlamayan sadece dinde değil birçok şeye karşı sorgulamayan, merak etmeyen, araştırmayan...” öğrencilerden oluşmaktadır. Oysa Öğr. 20’ye göre bu okula “İslam içinde de yanlış görüşler var. Ben buradaki öğrenci profilinin İslam’ı bunlardan ayırıştırarak, arındırarak,

¹⁹ Ertan Özensel vd., *Türkiye’de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı*, (Konya: TİMAY, 2012), 13.

²⁰ Şükrü Türköz, “İmam Hatiplilik Kimliğinin Belirleyici Unsurları”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi* 3/6 (2021), 1203

²¹ Fulya Şatır, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Tercihlerinde Rol Oynayan Faktörler (Isparta Örneği)*, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 106.

gerçekten düşünen, sorgulayan, İslam noktasında dürüst şekilde karar verebilecek öğrencilerin...” gelmesi gerekir.

İmam hatip liseleriyle ilgili TESEV tarafından gerçekleştirilen araştırma raporunda katılımcıların İHL öğrencilerinin dini tutumlarıyla ilgili olarak hayata sadece dini açıdan baktıkları, dar düşünceli oldukları yönünde görüş bildirdiğine değinilmiştir.²² Katılımcı görüşleri ve belirtilen araştırmada benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Öğrencilerin arkadaşlarını dinî tutumları konusundaki değerlendirmelerinin genel olarak okulun amacına ve verdiği eğitime uygunluğuna göre öne çıktığı tespit edilebilmektedir. Öğr. 22'nin “Öğrenci profili olarak çok farklı, çok uç görüşlü olan bir sürü öğrenci var; yani ben arkadaşlarımdan da tanıdıklarım birçoğu mesela ailesine tepki olarak ateist ya da deist olduğunu iddia eden bir sürü öğrenci var...” ifadesi hem ateist, deist öğrenci varlığına işaret etmekte hem de bu tür inançların bazı sebeplerine değinmektedir. Öte yandan aynı katılımcının “...şu an Ramazan'dayız, ailesiyle birlikte sahura kalkıyor ama oruç tutmuyor ve ailesinden bunu gizliyor. Arkadaşlarıyla paylaşıyor ama. Bu şekilde dine karşı tepkili olan birçok öğrenci var.” ifadeleri ibadetler çerçevesinden okuduğu okula uygun olmayan dinî tutum ve davranış sahibi öğrencilerin varlığını gündeme getirmektedir. “İstemediği için okula gelen öğrenci sayısı da bence çok fazla.” ifadesinin kullanılması, bu öğrencilerin davranışlarının sebepleriyle ilgili olarak gönüllülük-gönülsüzlük ilişkisine dikkat çekmektedir.

2.1.3. Akademik Kategorisine Yönelik Bulgular

Akademik başarı, öğrenci ifadelerinden ortaya çıkan bir diğer kategoridir. Proje okulu öğrencisi olan Öğr. 22, “Akademik açıdan çok başarılı bir okuluz, 10 öğrenciden 8'inin mutlaka bir hedefi var.” ifadesiyle okullarındaki öğrencilerin akademik açıdan başarılı öğrenciler olduğunu ileri sürmektedir. Yapılan değerlendirmeyle aynı doğrultuda Koç tarafından yapılan bir araştırmada öğretmen ve yöneticilerin proje okulu öğrencilerini akademik açıdan başarılı buldukları ve etkili okul açısından öğrenci boyutunun tamamen etkili olduğu tespit edilmiştir.²³

Öğr. 25 ise proje okulu dışındaki öğrencilerin akademik açıdan başarılı olmadığını şu ifadelerle ortaya koymuştur:

Bizim okulumuz birçok imam hatipten daha iyi olduğu için bizim okulumuz dışında konuşmak istiyorum. Diğer okullarda imam hatip ile Anadolu lisesinin ya da herhangi bir meslek lisesinin

²² Ruşen Çakır vd., *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*, (İstanbul: TESEV, 2004), 155-156.

²³ Ahmet Koç, “Proje Kapsamında Olan ve Olmayan Aihl' lerin Etkili Okul Özelliklerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi”, *EKEV Akademi Dergisi* 23/80 (2019), 10.

hiçbir farkı yok... Ahlaki açıdan çok fazla bir eğitim verilemiyor çünkü gelen öğrencinin yapısı da biraz o...

Okul sayılarının artmasını akademik başarısızlığın nedeni olarak gördüğünü Öğr. 25, “Oraya gelen öğrenciler imam hatipler çok fazla açıldığı için gelmişler. Çok imam hatip açılması aslında iyi bir şey değil. Oraya giden öğrencinin kalitesi düşüyor.” sözleriyle ifade etmiştir. Aşlamacı tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğretmenlerin yarısından fazlasının öğrencileri katılımcıların değerlendirmelerine benzer yönde akademik açıdan başarısız bulduğu tespit edilmiştir.²⁴ Diğer bir araştırmada ise katılımcıların belirttiği şekilde okul sayılarının imam hatip lisesinde öğrenim gören öğrenci sayısına göre oransal olarak daha fazla arttırıldığı bildirilmiş ve İHL öğrencilerinin üniversite sınavlarında çok başarılı olamadıkları tespit edilmiştir.²⁵

Katılımcı görüşleri ve alanda yapılan araştırmalar proje okullarının akademik açıdan başarılı olan öğrenciler tarafından tercih edildiğini bunun aksine diğer imam hatip liselerinin akademik açıdan diğerlerine nazaran başarılı olamayan öğrenciler tarafından tercih edildiğini göstermektedir.

2.1.4. Ahlaki Kategorisine Yönelik Bulgular

İHL öğrenci profilinin diğer okullara göre daha üstün ahlaki özelliklere sahip öğrencilerden oluşması toplumun bu okullardan beklentileri arasındadır. Katılımcıların öğrencilerin ahlaki özelliklerine yönelik değerlendirmeleri *ahlaki* kategori altında toplanmıştır. Öğr. 24, okullarındaki öğrencilerin diğer okullardaki öğrencilerden ahlaki açıdan farklı olduğunu şu cümlelerle dile getirmiştir:

Bu okuldaki öğrenciler dış ortamdan çok ayrılmış, ailevi anlamda güzel bir eğitim almışlar. Edep, ahlak konusunda diğer birçok okuldan önde olan öğrenciler olduklarını düşünüyorum. Mesela diğer liselerdeki öğrenci davranışlarıyla bu okuldaki öğrenci davranışları arasında büyük uçurumların olduğunu düşünüyorum. Mesela diğer okullarda küfür ya da kötü söz çok ilerlemişken bu okulda böyle bir şeyi hiçbir kız öğrenciden duyamazsınız.

Öğr. 24, okullarındaki öğrencilerin küfür vb. kötü sözleri kullanmadıklarını belirtirken; Öğr. 25, arkadaşlarının yardımsever ve diğerkâm olduğunu şu şekilde beyan etmiştir:

²⁴ İbrahim Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2017), 108.

²⁵ Muhammet Fatih Genç, “İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2019), 157;

Bu okul, bu güzel insanlar, başta öğretmenlerimiz, sonra arkadaşlarımız gerçekten çok güzel. Genel olarak mesela bir derdim oluyor yani gidiyorum böyle bir sıkıntımız var, halletmemiz lazım. Herhangi bir yere yönlendirmeden ya da akıl vermeden kendisi halletmeye çalışıyor... Mesela bir sorumuz oluyor bir arkadaşım bana onu anlayana kadar beş kere anlattığını biliyorum ya da ben başka bir arkadaşıma bir konuyu üç kere anlattığımı biliyorum yani burada “Ben soru çözeceğim, benim zamanım gidiyor.” diye bir şey de yok.

Öğrencilerin diğerkâmlık ve yardımseverliğe “Bundan önceki müdürümüz bize siz burada rakip değilsiniz, kardeşiniz. Burada herhangi birini rakip olarak görene hakkımı helal etmem...” ifadesiyle teşvik edildiklerini Öğr. 25 belirtmiştir. Öğrencilerin özellikle öğretmen ve yöneticiler tarafından ahlaki konularda teşvik edilip bu konuda öğretmen ve yöneticilerin onlara yönlendirme yaptıkları ve bunu önemsedikleri öğrenci ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Bir araştırmada yapılan değerlendirmelere benzer doğrultuda imam hatipli profili; saygı, güven, cesaret ve yardımseverlik gibi yüksek ahlaki değerlerin taşıyıcısı olarak görülmektedir.²⁶ Batar tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise öğrencilerin birbirleriyle samimi oldukları ve okulda samimi bir ortam oluşturdukları bildirilmiştir.²⁷

2.2. Öğrencilerin Öğretmenlerle İlgili Görüşleri

Öğrencilerin okullarındaki öğretmenlerle ilgili değerlendirmeleri Tablo 3’te belirtilen kategori ve kodlar altında toplanmıştır.

Tablo 3.

Öğrencilerin Öğretmen Alt Temasına Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Kategori ve Kodlar

Tema	Kategori	Kodlar
Öğretmen	Eğitim Öğretim	Davranış Eğitimi, Öğrenciye Değer Verme, Öğrenciyle İlgilenme
	İletişim	Empati, Empati Eksikliği, İletişime Açıklık, İletişim Eksikliği
	Mesleki	Adaletli, Çok Yönlü, Disiplinli, Fedakâr, Fikirlere Saygı, Muhafazakâr, Özverili, Samimi, Yardımsever, Başarılı, Çalışkan

²⁶ Saffet Kartopu vd., “İmam-Hatip Liselerinde İnşa Edilen Dinî Kimliğin Temel Nitelikleri: Sosyo Psikolojik Bir Değerlendirme”, *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, (Malatya, Malatya Üniversitesi Yayınları, 2017), 277.

²⁷ Yusuf Batar, “İmam Hatip Lisesinde Çalışan Rehber Öğretmenlerin Öğrencilerin Beklenti ve Sorunlarına İlişkin Tespitleri”, *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2019), 403.

Öğrencilerin öğretmenlerine yönelik değerlendirmeleri “Eğitim öğretim, iletişim ve mesleki” kategorisi altında toplanmıştır.

2.2.1. Eğitim Öğretim Kategorisine Yönelik Bulgular

Öğrenciler, öğretmenlerinin *eğitim öğretim* kategorisi altında toplanabilecek davranışlarına yönelik görüşler bildirmişlerdir. Öğr. 19, öğretmenlerinin kendileriyle ilgilendiğini “...çok iyi hocalar, çok ilgililer, dün sahur vaktinde arayıp test çözdün mü diyen bir öğretmenim bile var, o derece ilgililer.” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerin kendilerine değer verdiklerini ve kendi çocuklarını eğitmek için nasıl ilgileniyorlarsa öğrencileriyle de aynı şekilde ilgilendiklerini Öğr. 25, “En ufak bir şeyde yeri geliyor çocukları gibi azarlıyorlar nasıl böyle bir şey yaparsın diye...” belirtmiştir.

Öğrencilerin öğretmenlerine yönelik beklentileriyle ilgili yapılan araştırmada öğrencilerin İHL’ de görev yapacak öğretmenlere yönelik “Öğrenciye değer vermesi, samimi ve kişilik sahibi olması bunun yanında bilgili ve öğretmenlik mesleğini sevmesi” gerektiği gibi beklentilere sahip oldukları bulgulanmıştır.²⁸ “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler” araştırmasında öğrencilerin öğretmenlerinden, kendilerine ders dışında manevi rehberlik yapılması ve kendilerine değer verilmesi beklentisinde oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.²⁹

2.2.2. İletişim Kategorisine Yönelik Bulgular

Öğretmenlerin okuldaki öğrencilerle iletişimleriyle ilgili olarak Öğr. 3, onlarla iletişim içinde olduklarını ve sadece eğitim öğretim anlamında değil her türlü konuda görüşebildiklerini “İstedığımız zaman onlara gidip her konu hakkında konuşabiliyoruz. Mesela ben bir meslek hocası ile sadece din hakkında konuşmuyorum. Kendi sıkıntılarım olduğunda da onlarla iletişime geçebiliyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenleriyle sadece kendi branşları ile ilgili görüş alışverişinde bulunmadığını, farklı problemleri olduğunda onlara danışabildiğini belirtmiştir. Öğr. 27, “Hocalarla aramızdaki bağlar çok kuvvetli... Hocalarımızla gülüyoruz, eğleniyoruz, sinemaya gittik.” gibi ifadelerle öğretmenleriyle okul saatleri dışında da farklı etkinlikler yaptıklarını, onlarla samimi iletişimlerinin olduğunu dile getirmiştir.

Öğretmenlerin öğrencilerle iletişimleriyle ilgili ifade edilen olumlu görüşlerin yanında Öğr. 9, öğretmenleriyle ilgili olarak “...biraz asabi, fazla kızıyorlar. Empati yapmadıklarını

²⁸ İsa Altundaş, *Amasya Örneğinde İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları*, (Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 38-40.

²⁹ Fatih Çınar, “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (2018), 1255.

düşünüyorum. Empati yapmıyorlar, bizi anlamıyorlar.” ifadelerini kullanarak onların iletişimlerdeki olumsuz bulduğu özelliklerini dile getirmiştir. Katılımcı öğrenciler öğretmenlerinden empati yapmalarını beklemektedirler. Çalışkanoğlu'nun yaptığı araştırmada da öğrencilerin öğretmenlerinden kendilerine karşı empati kurmalarını ve samimi davranmalarını beklemekte oldukları ve bunu önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.³⁰

2.2.3. Mesleki Kategorisine Yönelik Bulgular

Öğrenciler öğretmenlerinin adaletli, çalışkan, başarılı ve disiplinli olması gibi mesleki özelliklerini öne çıkarmışlardır. Öğretmenlerinin alanlarındaki başarısıyla ilgili olarak Öğr. 19, farklı bir öğretmenle yaşadığı diyalogu “Benim babam esnaf, bir iki ay önce dükkâna özel bir liseden bir kimyacı geldi. Senin okulundaki öğretmenler şunlar mı diye sordu. Evet, deyince de o okuldan ayrılma çünkü Ankara'nın sayılı kadrosu orada dedi.” şeklinde anlatmıştır. Öğretmenlerinin alanlarında başarılı olduklarının okul dışındaki kişiler tarafından da bilindiğini ifade etmiştir. Öğr. 25, öğretmenlerin alanlarındaki başarıları yanında çalışkan ve özverili çalışmalar sergilediklerini “Üniversite hazırlık döneminde bizden çok çalıştılar, üniversite sınavında her sene burada yüzlerce öğrenci hazırlıyorlar. Her sene bizden daha fazla çalışıyorlar.” sözleriyle belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerinin çalışmalarının kendilerini etkilediğini ve kendilerinde çalışma hissi uyandırdığını “Mesela ben masanın başına oturuyorum. Ders çalışmak istemiyorum, hani kendim için çalışsam o öğretmenlerin emeği boşa gitmemeli...” sözleriyle ifade etmiştir. Proje okullarıyla ilgili yapılan bir araştırmaya göre de proje okulu öğrencilerinin hem meslek dersleri hem de diğer branşlardaki öğretmenleri alanına hâkim olarak gördükleri tespit edilmiştir.³¹ İmam hatip lisesindeki öğretmenlere yönelik gerçekleştirilen bir araştırmada öğrencilerin genel olarak öğretmenlerinden memnun oldukları tespit edilmiştir.³² Katılımcıların görüşleri ve belirtilen araştırmalar öğrencilerin öğretmenlerine yönelik olarak genelde olumlu değerlendirmelerde bulduklarını göstermektedir.

³⁰ Şahin Çalışkanoğlu, *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Çorum Örneği)*, (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 59.

³¹ Davut Karaman, *İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları*, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 171.

³² Ertan Özensel-Mehmet Ali Aydemir, *Türkiye İmam Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması (Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları)*, 2014, <https://124.im/oVuM2>

Öğretmenlerin öğrencilerinin fikirlerine saygılı olmasıyla ilgili olarak Öğr. 25 tarafından “Görüşü ne olursa olsun hocalar bize saygı duyuyorlar. Fikirlerimize değer veriyorlar.” ifadeleri kullanılmıştır.

Öğr. 22, öğretmenlerinin genellikle çoğunluğunun “Her çeşit öğretmenimiz var diyemeyeceğim çünkü genellikle muhafazakâr öğretmenler...” olduğunu belirtmiş ve “...bence böyle olmamalı, farklı düşüncede öğretmenlerden de ders almalıyız.” ifadeleriyle konuya dair kendi önerisini dile getirmiştir.

2.3. Öğrencilerin Okul Yöneticileriyle İlgili Görüşleri

Katılımcı öğrencilerin okullarındaki yöneticilere ait görüşlerinden elde edilen kodlar *eğitim öğretim ve iletişim* kategorisi ile *mesleki* kategori alanlarında toplanmış ve Tablo 4’ te belirtilmiştir.

Tablo 4.

Öğrencilerin İdareci Alt Temasına Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Kategori ve Kodlar

Tema	Kategori	Kodlar
Yönetici	Eğitim Öğretim	Davranış Eğitimi, Öğrenciyle İlgilenme
	İletişim	Empati Eksikliği, İletişime Açıklık
	Mesleki	Adaletli, Anlayışlı, Baskıcı, Bilgili, Çözüm Üretici, Disiplinli, Fedakâr, Müdahaleci, Otoriter, Yardımsever, Çalışkan, Okulla İlgilenme

Öğrencilerin yöneticilerle ilgili değerlendirmelerinin mesleki kategorisinde yoğunlaştığı görülmektedir.

2.3.1. Eğitim Öğretim Kategorisine Yönelik Bulgular

Öğrenciler yöneticilerin kendileriyle *eğitim öğretim* kategorisinde sayılabilecek tutumlarla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Öğr. 13, yöneticilerin kendilerine karşı uyarıcı mahiyette davranışlar sergilediklerini “Davranışlarımızın düzelmesine dikkat ediyorlar. Kötü söz söylenildiği zaman sürekli uyarıda bulunuyorlar.” şeklinde belirtmiştir. Öğr. 25 ise yöneticilerin öğrencilerine kendi çocukları gibi davrandıklarını ve onları yeri geldiğinde uyardıklarını “İdarecilerimiz bize anne gibi davranıyorlar, yeri geldiğinde annemiz gibi bizimle ilgili uyarılarda bulunabiliyor.” sözleriyle ifade etmiştir.

2.3.2. İletişim Kategorisine Yönelik Bulgular

Yöneticilerle ilgili görüş bildirilen diğer bir kategori de *iletişim* olup öğrenciler yöneticilerle iletişimlerini değerlendirmişlerdir. Öğrenciler yöneticileriyle rahat bir şekilde

görüşebildiklerini ve yöneticilerin sadece kendilerini işlerine vermeyip onlarla her türlü konuda ilgilendiklerini Öğr. 3, şu şekilde ifade etmiştir:

Hiçbirisi odasına geçip kapısını kapatan bir idareci değil. Onlarla istediğim zaman iletişime geçebiliyorum. Gerek bu okul içindeki sıkıntılarında gerek kendi işlerimde olsun gerek görüşlerimi iletebilmem için istediğim zaman kapılarını çalabiliyorum. Diktatör değiller, kapılarını çalarken çekinmiyorum açıkçası... Öğrencilerle ilişkilerinde rahatlığı sağlayabiliyorlar.

Karaman tarafından proje okullarıyla ilgili yapılan bir araştırmada öğrencilerin yöneticilerle rahat görüşebildikleri ifadesini daha çok tercih ettikleri görülmüştür.³³ Karaman tarafından gerçekleştirilen araştırmanın verileri ve proje okulu katılımcılarının görüşleri proje okulu yöneticilerinin iletişim bağlamında olumlu olarak değerlendirildiklerini göstermektedir.

Yöneticilerle iletişim noktasında problem yaşadığını belirten öğrenciler de bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak “Bence hiç kendilerini öğrencinin yerine koymuyorlar, sanki idareci doğmuş gibiler.” ifadelerini kullanan Öğr. 8, yöneticilerin empati yapmadıklarını ve yönetici kalıbından çıkamadıklarını ileri sürmüştür.

Sarı'nın gerçekleştirdiği araştırmada katılımcıların yöneticilerle ilgili olarak bu araştırmada yapılan değerlendirmelere benzer şekilde “kendilerine değer vermeleri, etkili iletişim kurmaları, öğrenciler arasında adaletli olmaları, öğrenci tercihlerine saygı duyma ve baskı kurmamaları”³⁴ konusunda beklenti içerisinde oldukları görülmüştür.

2.3.3. Mesleki Kategorisine Yönelik Bulgular

Yöneticilerin mesleki alandaki tutum ve davranışlarına yönelik olarak örneğin Öğr. 7, yöneticilerin okula kendilerini adadıklarını ve okulda değişim meydana getirdiklerini “Hepsi okula iyi bakıyorlar. Okulumuzu sahiplenmişler. Daha önceki müdür yardımcılarını tanıdığımdan dolayı okulu çok değiştirdiler, yeni özellikler getirdiler, değişim yarattılar. Kütüphanemiz, mescidimiz hepsini çok güzel iyi hale getirdiler. Okulumuz temizlendi.” şeklinde ifade etmiştir.

³³ Karaman, *İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları*, 167.

³⁴ Mustafa Sarı, *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerinin Karşılama Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)*, (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 178.

Yöneticilerin öğrencilere karşı baskıcı ve müdahaleci oluşlarıyla ilgili olarak “...kiyafetlere, saçta fazla karışıyorlar.” ifadelerini kullanan Öğr. 8, yöneticilerin kendi yaşam şekillerine müdahale ettiğini belirtmiştir.

Yöneticilerin çalışkanlıkları ve fedakârlıklarının öğrenciler tarafından fark edildiği ve takdirle karşılandığı Öğr. 25’ in şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

Teneffüste biz idareye gittiğimizde yanlarına giremiyoruz çünkü çok yoğun oluyor, yanında birçok insan oluyor. Namaz kılmaya bile vakti yok, yemek yemeye bile vakitleri kalmıyor. Yolda gelip giderken bile sürekli başında bir öğrenci var. Bir şey anlatıyor, yine onlar da çok çalışıyorlar bizim için.

Aynı zamanda Öğr. 25, yöneticilerin de kendileriyle ilgilendiğini bu yaptığı gözlemlerle aktarmıştır.

Öğrencilerin yöneticilere yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada okul yöneticilerine yönelik öğrencilerin üçte biri “aile, iyi biri, disiplinli” gibi olumlu metaforlar üretirken diğerleri “gardiyan, aşırı disiplinli, kötü, diktatör, baskıcı, hapishane müdürü, dedektif” gibi olumsuz metaforlar üretmişlerdir.³⁵ Üretilen metaforların genellikle olumsuz yönde toplanması yöneticilere yönelik olumsuz algının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların okul yönetimindeki müdahaleci davranışlarından dolayı yöneticileri olumsuz olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

2.4. Öğrencilerin Okullarının Fiziki Durumuyla İlgili Görüşleri

Katılımcı öğrencilerin okul binalarının fiziki durumuyla ilgili görüşleri farklı kod ve kategorilerle incelenmiş olup bunlar Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5.

Öğrencilerin Fiziki Durum Alt Temasına Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Kategori ve Kodlar

Tema	Kategori	Kodlar
Fiziki Durum	Genel Görünüm	Büyük, Eski, Güzel, Küçük
	Kültürel ve Sanatsal Etkinlik Mekânları	Konferans Salonu, Kütüphane, Resim ve Müzik Atölyesi, Sinema Salonu
	Mesleki Uygulama ve Laboratuvar Mekânları	Bilgisayar Laboratuvarı, Mescit
	Sosyal ve Sportif Etkinlik Mekânları	Bahçe, Spor Salonu

³⁵ Tuncay Karateke, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/3 (2019), 1253.

Öğrenciler okullarının fiziki durumunu okulun genel görünümü açısından değerlendirmişlerdir. Bu konuda “Çok büyük bir okul, biz 9. sınıfa ilk geldiğimizde her gün üst katlardan farklı farklı insanlar geliyordu. 12. sınıflar sınıflarından hiç çıkmıyormuş. Biz bunu bilmiyorduk.” ifadelerini kullanan Öğr. 24, okullarının büyük olduğunu dile getirirken “Fiziki yapısı çok güzel.” ifadesiyle Öğr. 6, okulunu beğendini açıklamıştır. Okulların fiziki açıdan beğenilen yanlarının yanında “Okulumuz hoşuma gitmiyor. Çok eski bir okul.” sözlerini kullanan Öğr. 16 okullarının fiziki durumuyla ilgili olumsuz görüşlerini beyan etmiştir.

Okulların genel görünümünün yanında okullardaki farklı mekânlarla ilgili olarak “Bizim okulumuz... FETÖ’den dolayı kapatılan özel bir okuldu, çok fazla özel sınıfı var. Müzik sınıfı, resim sınıfı, bilgisayar sınıfı gibi sınıfları...”nın olduğunu belirten Öğr. 6, okulundaki farklı mekânlarla ilgili mevcut durumu ortaya koymuş, bunun yanında “Resim ve müzik atölyeleri gibi öğrencilerin ilgilerine göre ortamlar olmalı. Bu ortamlar insanı okula bağlar.” ifadesini kullanan Öğr. 3, olmasını istediği farklı atölyeleri dile getirmiş ve bu tür atölyelerin öğrencinin okula uyum sağlayıp okula aidiyetinde etkili olduğunu belirtmiştir. Okullarındaki kütüphaneye ilgili olarak “Kütüphanemiz çok güzel, kütüphanemizde her taraf kitap, ortada kitap koyacağımız alanlar var, kütüphanemizde ders çalışılabilir yani rahat bir ortam var. Bizim okumamıza uygun kitaplarla dolu.” cümleleriyle kütüphanenin özelliklerine değinen Öğr. 18, “Bu okulun kütüphanesi benim bu okulu tercih etmemi sağlamıştır.” ifadesiyle okulun fiziki durumuyla ilgili bir farklılığın tercih konusunda kendisini etkilediğini belirtmiştir.

İmam hatip liseleriyle ilgili Mücahit tarafından yapılan araştırmada katılımcıların belirttiği görüşlere benzer şekilde öğrencilerin okullarının ve dersliklerinin fiziki yapısını sağlıklı bir eğitim için yetersiz buldukları, bilişim sınıfı, laboratuvarlar, mescit gibi alanlardan yeterince faydalanamadıkları belirtilmiştir.³⁶ Sarı tarafından gerçekleştirilen araştırmada okullarının fiziki durumunun öğrencilerin beklentilerini orta düzeyde karşıladığı tespit edilmiştir. Laboratuvarlar ile müzik odası gibi mekânların ihtiyacı karşılamada yetersiz olduğu dile getirilmiştir.³⁷

Çınar tarafından gerçekleştirilen ve öğrencilerin okullarına yönelik beklentilerini ele alan çalışmada fiziki mekânlarda iyileştirmenin yapılmasına, yabancı dil sınıfları, kapalı spor salonu

³⁶ Mustafa Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*, (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 129-130.

³⁷ Mustafa Sarı, “İmam-Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (2021), 115

ve müzik odası kurulmasına, okulun fiziki şartlarının değiştirilmesine yönelik öğrencilerin beklentilerinin bulunduğu tespiti yapılmıştır.³⁸

Proje okullarıyla ilgili yapılan bir araştırmada tespit edilen değerlendirmelere benzer biçimde bu okullarda fizik, kimya, biyoloji laboratuvarlarının, konferans salonunun, derslere göze özel sınıfların, okuma köşelerinin ve zengin bir kütüphanenin var olduğu bunlarla birlikte yüzme havuzu, mini sinema salonu gibi üst düzey imkânların bulunduğu ve bunların öğrencilerin kullanımına sunulmuş olduğu ifade edilmiştir.³⁹ Okulların fiziki durumlarının okul türüne göre değiştiği hem katılımcı görüşlerinden hem de alandaki araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye’de okulları geliştirmek amacıyla “2023 Eğitim Vizyonu”nda ortaya konulan “Okul Gelişim Modeli”nde okulların kurumsal kapasitesinin de geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Kurumsal kapasite okulun insan kaynakları olan öğrenci, öğretmen ve yöneticileri ile maddi kaynağı olan fiziksel durumundan oluşmaktadır. Araştırmada imam hatip lisesi öğrencilerinin okullarının mevcut kurumsal kapasitesine yönelik değerlendirmeleri tespit edilmeye çalışılmış ve katılımcıların değerlendirmeleri Okul Gelişim Modeli açısından incelenmiştir. Öğrencilerin, okullarının kurumsal kapasitesine yönelik değerlendirmelerinin genellikle olumlu yönde olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrenciler, okullarındaki öğrencileri değerlendirirken okul profiline uygunluk ve okula karşı istek tutumları açısından değerlendirmişlerdir. Bu açıdan yapılan değerlendirmelerde genellikle öğrencilerin okul profiline uygun olmadıkları dile getirilmiştir. İHL öğrenci profiliyle ilgili olarak İHL öğrencilerinin diğer okullardaki öğrencilerden farklı olması, rol model öğrenciler olması beklenmektedir. Ahlaki anlamda üstün özelliklere sahip olmaları, dini yaşantı konusunda da örnek olmaları istenmekte ve toplumun dini anlamdaki beklentilerine uygun olmaları gerektiği düşünülmektedir. Katılımcıların görüşlerinden imam hatip lisesi öğrencilerinden olumlu ahlaki özellikleri kazanmış olmalarının beklenildiği görülmektedir. İHL öğrencilerinin okulun kazandırması gerektiği düşünülen ortak bir profil anlayışıyla değerlendirildiği ve farklılıklarının değerlendirmede göz önüne alınmadığı, okulun

³⁸ Çınar, “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”, 1257.

³⁹ Zeynep Şalcı-Ramazan Gürel, “Fen ve Sosyal Bilimler Programlı Anadolu İmam Hatip Liselerinin Eğitim Ortamları ve Fiziki İmkânları Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kocaeli Örneği)”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (2021), 109

kazandırması gerektiği düşünölen kimlik ve öğrenci profili anlayışının geçmişte benimsenen sadece din görevlisi yetiştirme misyonunun yansıması olduğu düşünölmektedir. “2023 Eğitim Vizyon Belgesi”nde imam hatip liselerinin hem akademik eğitim hem de temel dinî bilgiler eğitiminin birlikte yapıldığı genel eğitim kurumlarına dönüştüğü ifade edilmiştir.⁴⁰ İfade edilen görüş doğrultusunda hem akademik eğitime hem de mesleğe hazırlama misyonuna uygun şekilde okul kimlik ve öğrenci profil anlayışında güncellenme sağlanması gerektiği düşöncesine ulaşılmaktadır.

Öğrencilerin, ailelerinin özellikle anne babalarının yönlendirmesiyle okulu tercih ettikleri ve bazen yönlendirmenin ötesinde zorlama durumu olabildiği, bunun sonucunda okula isteksiz olarak devam eden öğrenciler bulunduğu dile getirilmiştir. Eğitimin kalitesi açısından okula istekli olarak devam eden öğrencilerin bulunması önemli bir durum olup “2023 Eğitim Vizyonu”nda öğrencilerin ilgi, yetenek ve karakterlerinin ortaokulda yapılacak çalışmalarla belirlenmesi ve öğrencilerin kendilerine uygun okullara yönlendirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcılar da “Vizyon Belgesi”nde belirtildiği şekilde öğrencilerin kendilerinin istediği okula gönderilmelerinin uygun olacağını düşünmektedirler.

Katılımcı öğrencilerden bazıları okullarındaki öğrencileri dini tutumları açısından değerlendirmişler ve okullarında bağnaz, sorgulamayan öğrencilerin bulunduğunu bildirmişlerdir. Belirtilen görüşlerin aksine Türk milli eğitim sisteminde yapıcı, yaratıcı ve verimli özelliklere sahip bireyler yetiştirilmek amaçlanmaktayken okullarda bağnaz, dar düşönceli öğrencilerin bulunduğu anlaşılmaktadır. “İmam Hatip Lisesi Gelişim Modeli”nde akılcı ve eleştirel zihniyete sahip öğrenciler yetiştirilmesi hedeflenirken aynı zamanda “2023 Eğitim Vizyonu Belgesi”nde eleştirel düşönmeye, yorumlama ve akıl etme gibi zihinsel becerilere sahip öğrencilerin yetiştirilmesinin planlandığı belirtilmiştir. Planlanan hedeflere uygun öğrencilerin yetiştirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerektiği düşünölmektedir.

Dinî inanç açısından okulun hedeflediği dinî inanç yapısından farklı inançlara sahip öğrencilerin bulunduğu katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Öğrenciler arasında dinî konularda farklı anlayışların bir tepki olarak ortaya çıkmasında okulu istemeden tercih etme ve okula zorla gönderilmiş olma gibi nedenlerin etkili olduğu ve bunun yanında çeşitli sorgulamalarının tepkiyle karşılanmasının da öğrenciyi dini alanda farklı inançlara itebildiği

⁴⁰ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 104.

düşünülmektedir. Bu konuda öğrencilerin sorularına cevap bulabilecekleri tarzda bir ortam oluşturulabilir.

Katılımcılar okullarındaki öğrencileri ayrıca akademik açıdan değerlendirmişlerdir. Genel Anadolu imam hatip liselerinde öğrenim gören öğrencilerin akademik başarılarının çoğunluğunun düşük olduğu ve bundan dolayı okuldaki eğitim öğretimin kalitesinin istenilen seviyede olmadığı belirtilmiştir. Eğitim öğretim kalitesinin düşmesinin sebepleriyle ilgili olarak okul sayılarının artması ayrı bir neden olarak belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri proje dışındaki okullarda akademik açıdan başarılı olmayan öğrencilerin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Akademik açıdan başarılı olmayan öğrencilerin çoğunlukta olmasının nedeni imam hatip lisesi sayısındaki artış olarak görülmektedir. Akademik başarının artırılabilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Proje okulunda öğrenim gören katılımcılar ise öğrencileri daha başarılı olarak değerlendirmişlerdir. Yapılan tespit neticesinde proje okullarının öğrenci başarıları açısından daha üst düzeyde olduğu görülmektedir. Proje okulları ve genel Anadolu imam hatip liselerinin akademik açıdan farklı değerlendirilmeleri, okullar arasında başarı farklarının olduğunu ve proje okullarının gelişmiş okul sayılabileceğini diğer okulların ise geliştirilmesi gereken okullar olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda “Okul Gelişim Modeli”nde okullar arasındaki başarı ve nitelik farklarının azaltılması hedeflendiğinden genel Anadolu imam hatip liselerinde okul gelişimiyle ilgili çalışmalara önem verilmesi ve gelişim durumlarının izleme altına alınması gerektiği düşünülmektedir.

Öğrenciler ahlaki açıdan da değerlendirilmiştir. Öğrencilerin ahlaklı, samimi ve yardımsever gibi olumlu ahlaki özelliklere sahip oldukları yönünde görüş bildirilmiştir. Katılımcı öğrenciler okullarında yardımlaşmanın yaygın ve öğrencilerin yardımsever olduğunu, bunun yanında samimi bir ortamın bulunduğunu ifade etmişlerdir. “Okul Gelişim Modeli”nde öğrenciye evrensel, yerel, maddi, manevi, mesleki, ahlaki ve millî tüm değerleri kapsayan ve kuşatan bir ilerleme ve değişim özelliği kazandırılması hedeflenmiştir. Katılımcılar tarafından okuldaki öğrencilerin olumlu ahlaki özelliklere sahip olduklarının belirtilmiş olması “Okul Gelişim Modeli”nde benimsenen hedeflerin ve öğrencilere bu yönde özelliklerin kazandırılmasının önemsendiğini göstermektedir.

Araştırmanın gerçekleştirildiği hem proje hem de genel Anadolu imam hatip liselerinde branş farkı gözetmeksizin öğretmenlerle ilgili olarak genellikle olumlu görüşler bildirilmiştir.

Öğrenciler öğretmenleriyle ilgili olarak kendilerinin davranışlarını eğitmeye yönelik tutumları bulunduğunu ve kendilerine değer verildiğini ve öğretmenlerin öğrencileriyle ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların bu tür ifadeleri öğretmenlerinden kendileriyle ilgilenmeleri ve rehberlik yapmaları hususunu önemsediklerini göstermektedir. Katılımcıların görüşlerinden imam hatip lisesinde öğrenim gören öğrencilerin öğretmenlerinden kendilerine değer vermelerini ve rehber olmalarını bekledikleri sonucuna ulaşılmaktadır. “Okul Gelişim Modeli”nde öğretmenlerin öğrenciye bilgiyi aktarmaktan ziyade onlara değer veren, sevgilerini gösteren bir şekilde davranmaları gerektiği belirtilmiş, öğretmenliğin sadece bilginin aktarımının ve bir ürün gibi sunumunun yapıldığı bir meslek değil; öğrencinin hissetmesinin, düşünmesinin ve uygulamasının tetiklendiği, öğrenciye öğrenme sırasında rehberlik yapılan bir meslek haline geldiği vurgulanmıştır.⁴¹ Katılımcıların öğretmenlere yönelik olarak öğrencilere değer verip onlarla ilgilendikleri, ve çoğunlukla onlarla iletişime geçebildiklerini bildirmeleri, “Okul Gelişim Modeli”nde belirtilen öğretmenin sınıfta sadece bilgiyi ezberletip aktarma dışında öğrencilere yönelik olumlu davranışlar sergilemeleri gerektiği anlayışının öğrenciler tarafından önemsendiğini ve öğretmenler tarafından benimsendiğini göstermektedir.

Öğrenciler eğitim öğretim sürecinde öğretmenleriyle etkili iletişim kurma beklentisindedirler. Araştırmanın katılımcı öğrencileri öğretmenleriyle ilgili olarak bazı öğrenciler tarafından olumsuz yönde değerlendirmeler yapılmış olsa da genellikle iletişime açık oldukları ve empati yapabildikleri yönünde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın katılımcı öğrencilerinin çoğunluğu okullarındaki öğretmenlerin samimi olduklarını belirtmişler ve öğretmenleri için samimi ifadeler kullanmışlardır. Bu gibi ifadelerin kullanılması öğretmenler ve öğrenciler arasında sıcak ve samimi bir iletişimin olduğunu göstermektedir. İletişim kurma açısından öğretmenler, iletişime açık ve ilgili olarak değerlendirilmiştir. “Okul Gelişim Modeli”nde okulda paydaşlar arasındaki iletişimin ve iş birliğinin etkili olması önemsendiğinden katılımcıların görüşlerinden okullarında iletişim ve iş birliğine önem verildiği anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerle ilgili değerlendirme yapılırken mesleki özelliklerine yönelik değerlendirme yapılmış ve mesleki anlamda adaletli, çok yönlü, disiplinli, fedakâr, fikirlere saygılı, özverili, yardımsever, başarılı ve çalışkan gibi olumlu özellikler belirtilmiştir. Öğrenciler okullarındaki öğretmenleri alanına hâkim, bilgili ve başarılı olarak görmekte ve

⁴¹ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 21.

özellikle proje okullarındaki öğretmenler diğer imam hatip lisesindeki öğretmenlere göre daha başarılı bulunmaktadır. Proje okulu öğretmenlerinin performanslarının hem öğretmen seçiminde hem de görev süresinde etkili olduğundan diğer okullardaki öğretmenlere nazaran daha çok performans gösterdiği, bundan dolayı proje okulu öğrencilerinin okullarındaki öğretmenleri daha başarılı bulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Proje okulundaki bir öğrenci tarafından öğretmenlerin genelinin muhafazakâr bir dünya görüşüne sahip olduğu, farklı dünya görüşlerine sahip öğretmenlerinin bulunmadığı yönünde görüş bildirilmiştir. Bundan dolayı proje okulu öğretmeni seçiminde öğretmenlerin görüş ve düşüncelerine dikkat edilerek genellikle benzer dünya görüşlerine sahip öğretmenlerin tercih edildiği sonucuna ulaşılabılır. Öğrencinin ailesinin ve kendisinin dünya görüşünden farklı görüş ve düşünceleri tanınması, çevreye uyum sağlaması ve farklı görüşlere saygı duymayı öğrenmesi etrafında farklı görüşlerin bulunmasıyla mümkün olabilmektedir. Okulların farklı dünya görüşlerine sahip insanların bir araya gelerek birbirlerini tanımaları için en uygun mekânlar olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla okul gelişiminde vurgulanan demokrasi kültürünün öncelikle okulda kazanılmasının öğrencide sağlıklı bir demokrasi anlayışının gelişmesinde etkili olacağı düşünülebilir. Bu açıdan okulların görüş ve düşünce zenginliğini yansıtacak yapıda olması önemlidir.

Nitelikli bir eğitim hizmetinin sağlanmasında, öğretmenlerin mesleki becerilerinin geliştirilmesi önem taşımakta olup “2023 Eğitim Vizyon Belgesi”nde öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin sağlanması amacıyla lisansüstü eğitime dayalı mesleki gelişim uzmanlık programı açılması planlanmıştır.⁴² Katılımcıların öğretmenleri mesleki açıdan değerlendirmeleri katılımcıların öğretmenlerin mesleki gelişimlerini önemsediklerini ve öğretmenlerin de bu konuda gerekli çalışmaları gerçekleştirmeleri gerektiğini göstermektedir.

Öğrenciler okullarındaki yöneticiler hakkında bazı olumsuz değerlendirmeler yapmış olsalar da genellikle olumlu görüşler belirtmişlerdir. Yöneticilerin kendileriyle ilgilendiklerini ve onları eğitmek için çaba sarf ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda hem proje okulu hem de diğer İHL öğrencileri aynı şekilde yöneticilerinin kendileriyle eğitim öğretim açısından ilgilendiklerini düşünmektedir.

⁴² MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 41

Araştırmanın gerçekleştirildiği okullardaki yöneticilerin okul paydaşlarının çoğunluğu tarafından iletişime açık, kendileriyle rahat bir şekilde iletişime geçilebilen, okuldaki öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenen şekilde nitelenmesi onların geçmiş dönemlerdeki yöneticilerden farklı yapılarda olduklarını göstermektedir. Okul yöneticilerinin iletişime açık olmaları okulda demokratik ortamın oluşmasına, okul paydaşları arasında görüş alışverişinin artmasına katkıda bulunur. Böylece okuldaki eğitim öğretimin nitelikli hale gelmesine zemin hazırlanmış olur. Ayrıca okul paydaşlarının okula aidiyet hissetmelerinde ve okula bağlanmalarında yöneticilerin iletişime açık olmaları önemli bir faktördür. Araştırmadan elde edilen sonuç ve katılımcıların görüşleri özellikle proje okullarında yöneticilerin öğrencilerle iletişim içerisinde olduklarını ve öğrencilerin yöneticilerle iletişim içerisinde olmayı önemsediklerini göstermektedir. Yöneticilerin adaletli, fedakâr ve çözüm üretici yönlerinin öne çıkarılması okul gelişiminde önemli görülen liderlik davranışlarının önemsendiğini göstermektedir.

Okul yöneticilerinin farklı alanlarda kendilerini yetiştirmeleri, çok yönlü olmaları öğrenciler tarafından beğenilmekte ve okulun başarısını arttırmada önemli bir faktör olarak düşünülmektedir. Araştırma yapılan okulların birisinde okul müdürünün felsefeye karşı ilgili olması, okuldaki öğrencilerin felsefeyle ilgilenmelerini sağlaması öğrencilerin düşünce dünyalarını geliştirmelerini sağlamaktadır. Felsefeyle ilgili okulda söyleşiler yapılmakta, felsefe alanından akademisyenler okula davet edilmekte, öğrencilerle söyleşi yapma, konferans verme gibi etkinliklerin yapılması sağlanmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen etkinlik ve çalışmalar sayesinde okulda farklı bir atmosferin oluştuğu gözlenmiştir.

Okul yöneticileri okul kurallarının uygulanması ve disiplinin sağlanmasında kimi zaman baskıcı tavırlar içerisine girebilmekte, bu durum öğrenciler tarafından olumsuz olarak karşılanmaktadır. Bazı öğrenciler tarafından yöneticilerin otoriter tutumları olumlu karşılanırsa da öğrencilerin çoğunluğu tarafından otoriter tutumlar olumsuz karşılanmıştır.

Okullar öğrencilerin gelişmesine imkân tanıyan, iş birliğini teşvik eden yerler olup paydaşlar arası ilişkiler, çalışma planları, programlar, etkinlikler ve fiziki durumdan oluşan karmaşık bir yapıya sahiptir. Okul binalarının fiziki durumu okulda gerçekleştirilen etkinlikleri, öğrencilerin okulda bulunma isteklerini ve öğretimin kalitesini etkilemektedir.⁴³ Okul

⁴³ İsmail Aydoğan, “Okul Binalarının Özellikleri ve Öğrenciler Üzerine Etkileri”, *Milli Eğitim Dergisi* 193 (2012), 29.

binalarının eğitim öğretim süreci üzerindeki etkilerinden dolayı günün gereklerine göre yenilenmesi, binaların eğitim öğretim faaliyetlerine katkı sağlayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir.⁴⁴ Okul binalarının fiziksel yeterlilikleri, okul değerlendirme ölçeklerinde değerlendirme ölçütlerinden birisini oluşturmaktadır. Uluslararası sınavlarda okulların fiziksel alt yapıları ve öğretim materyallerinin durumu, öğrenci başarısı üzerindeki etkisinden dolayı incelenmektedir.⁴⁵ Okul binalarında bulunması gereken özelliklerle ilgili olarak imam hatip lisesi özelinde Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün hazırlamış olduğu rehber kitapçıkta belirtildiği üzere okullarda öğrencilerin çeşitli sportif etkinlikleri yapabilecekleri kapalı ve açık spor kompleksi, müzik ve resim odaları, bilgisayar laboratuvarı ile fizik, kimya ve biyoloji laboratuvarları, medya merkezi ile dil laboratuvarları, sergi ve fuar salonları gibi mekanların bulunması gerekmektedir. Bu mekanlarda bulunması gereken detaylı özellikler söz konusu kitapçıkta belirtilmiştir.⁴⁶ “Okul Gelişim Modeli”nde şartları elverişsiz okulların fiziksel ve sosyal imkânlarının genişletilmesi⁴⁷ ve ayrıca imam hatip okulları için fiziksel alt yapılarının geliştirilmesi ve mevcut imkanların daha iyi kullanılması için analizler yapılması hedef olarak belirlenmiştir.⁴⁸ Anadolu İmam Hatip Liseleri İmam Hatip Ortaokulları Vizyon Belgesi’nde okulların eğitim ortamları ve fiziksel imkânlarının geliştirilmesi amacıyla “zenginleştirilmiş eğitim ortamlarının oluşturulması, kitaba erişimi kolaylaştıran ve öğrenmeyi keyifli hale getiren tasarımların ve eğitim içeriğine ve okul kültürüne uygun eğitim ortamlarının”⁴⁹ oluşturulması hedef olarak belirlenmiştir.

“Okul Gelişim Modeli”nde okulların fiziksel alt yapılarının geliştirilmesi hedeflenirken bu hedefin ayrıntılarına İmam Hatip Okulları Vizyon Belgesi’nde yer verilmiş ve okulların eğitim ortamlarının zenginleştirilmesi amacıyla çeşitli laboratuvar ve atölyelerin kurulması hedef olarak yer almıştır. Ayrıca bu mekanların ders dışında da kullanılabilmesi “2023 Eğitim Vizyonu”nda ifade edilmiştir. Katılımcılar okullarında resim, müzik atölyelerinin kurulmasını ve okulda zengin kütüphanenin bulunmasını gerekli bir şart olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar okuldaki uygun mekanları ders dışında da kullanmak istediklerini belirtmişlerdir. “2023 Eğitim Vizyonu”nda tasarım beceri atölyelerinin üzerinde durulmuş olup uygun olan

⁴⁴ Aydoğan, “Okul Binalarının Özellikleri ve Öğrenciler Üzerine Etkileri”, 40.

⁴⁵ Mehmet Yaşar Kılıç vd., “Okul Değerlendirme Ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 58 (2021), 41.

⁴⁶ DÖGM, *İmam Hatip Lisesi Gelişim Modeli Rehber Kitapçığı*, (Ankara: MEB, 2001), 14-21.

⁴⁷ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 38

⁴⁸ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 107.

⁴⁹ DÖGM, *Anadolu İmam Hatip Liseleri İmam Hatip Ortaokulları Vizyon Belgesi*, (Ankara: 2021), 24-26.

okullarda bu atölyelerin kurulması çalışmaları hâlen devam etmektedir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda kurulacak olan atölyelerin eğitim öğretim anlamında okul paydaşlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin okullarının fiziki durumuna yönelik değerlendirmelerinde okul türüne göre farklılıklar bulunmaktadır. Genel Anadolu imam hatip liselerine yönelik olumsuz yönde değerlendirmeler yapılırken proje imam hatip liselerinin olumlu yönde özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği okullar genel görünümü açısından değerlendirildiğinde proje okullarının daha kapsamlı ve ihtiyaçları giderecek mekanlar açısından daha başarılı olduğu görülürken genel Anadolu imam hatip liseleri binalarının genellikle eski ve yetersiz olduğu görülmüş, bu durum katılımcılar tarafından da dile getirilmiştir.

Proje okullarında fiziki şartların çeşitli sportif ve kültürel aktiviteleri yapabilmek için yeterli olduğundan sportif ve kültürel aktivitelerin gerçekleştirilebildiği, öğrencilerin bu konularda teşvik edildiği, bu alanlarda başarılı öğrencilerin bulunduğu ve çeşitli yarışmalarda derecelere girdikleri katılımcılar tarafından belirtilen bir husustur.

Okullarda kütüphanelerin mevcut olduğu ve kullanıldığı, bunun dışında bazı okullarda konferans salonu bulunduğu ve öğrenciler için hizmete sunulduğu belirtilmiştir. Okullarda özellikle kütüphanenin beğenildiği ve ilgi gördüğü katılımcıların ifadelerinden anlaşılmış hatta bu tür mekanlar sayesinde okulu tercih eden katılımcıların bulunduğu gözlenmiştir. Genel Anadolu imam hatip liselerinde spor salonunun bulunmaması eksiklik olarak belirtilmiştir.

Gelişmiş okulların fiziki durumları ve “Okul Gelişim Modeli”nde fiziki durumla ilgili hedefler incelendiğinde proje okullarının gelişmiş fiziki duruma sahip olduğu hem katılımcıların görüşlerinden hem de gözlemler neticesinde elde edilen bir durumdur. Okulun paydaşlarının görüşleri doğrultusunda fiziki durumun geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması bir gereklilik oluşturmaktadır. Okul geliştirme çalışmalarında okulların fiziki yapılarının geliştirilmesine önem verilmekte olup “2023 Eğitim Vizyonu”nda okulların finansmanının özerkliği sağlanarak okulların fiziki yapılarını kendilerinin güncellenmesinin sağlanacağı belirtilmiştir.⁵⁰ Finansman özerkliği ile okulların gelişiminin sağlanması amaçlanmaktadır.

⁵⁰ MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*, 46.

İmam hatip liselerinin kurumsal kapasitelerini geliştirmek için öneri mahiyetinde şunlar belirtilebilir:

Okul Gelişim Modeli doğrultusunda okullarda eğitim öğretim kalitesini arttırmak için bu konuda öncü kurum ve kuruluşlardan yardım alınabilir. Eğitim öğretim açışından kaliteli bulunan okullarda incelemeler yapılarak orada gerçekeştirilen çalışmaların diğer imam hatip liselerinde de uygulanmasına çalışılabilir. Bu konuda sadece yurt içinden değil gerekirse yurt dışında da eğitim öğretimi nitelikli bulunan ülkelerde ve bu ülkelerde örneklik oluşturabilecek okullarda incelemeler yapılması faydalı olabilir. Ayrıca okullar arasında irtibatın sağlanabilmesi için kardeş okul vb. yöntemler uygulanarak öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerin karşılıklı olarak iletişime geçebilmeleri sağlanabilir. Okulların kontenjanları ve sayıları ihtiyaç durumuna göre belirlenerek akademik başarının düşmesine sebebiyet verilmemeye çalışılabilir.

Öğrencilere yönelik olarak MEB'in temel ilkelerine uygun okul profil ve kimlik anlayışıyla ilgili kriterler oluşturularak bu kriterler hakkında paydaşlara bilgi verilebilir. Aile baskısıyla gelen öğrencilerin bulunmasından dolayı okula uyum sürecinde öğrencilerin okula uyum sağlamaları amacıyla çeşitli sosyal etkinlik ve çalışmalar yapılabilir. Öğrencilerin ahlaki davranışlarının geliştirilmesi amacıyla değerler eğitimiyle alakalı öğrencilerin somut çalışmalar yapmalarına önem verilebilir.

Öğrencilerin dinî inançlarla ilgili sorularına cevap verebilmek amacıyla okul paydaşlarının bu konularda kendilerini güncelleyerek oluşan sorulara tatminkâr cevaplar bulabilmeleri sağlanabilir ayrıca bu konulara müfredattaki derslerde daha fazla yer verilebilir.

Okuldaki öğretmenlerin öğrencilerle iletişim ve iş birliğinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılarak sosyal faaliyet, proje vb. çalışmalarla öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişimin artması sağlanabilir. Okuldaki öğretmenlerin diğer branşlardaki öğretmenler ve okul yöneticileriyle iletişimlerinin artmasına yönelik faaliyet ve çalışmalar gerçekeştirilebilir. Öğretmenlerin tecrübelerinin artırılmasına yönelik olarak alanlarındaki çalışmaları takip etmeleri ve kendilerini güncellemeleri sağlanabilir. Bu konuda üniversiteler vb. kurumlarla iş birliği yapılabilir.

Okul yöneticilerine çağın yönetim anlayışına uygun iletişim vb. güncel yöneticilikle alakalı eğitimler verilerek okul yöneticilerinin kendilerini çağın yönetim anlayışına uygun

şekilde güncellemeleri sağlanabilir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerinin kendilerini farklı fikir ve düşüncelere açık hâle getirebilmeleri amacıyla farklı görüş ve düşüncedeki meslektaşlarıyla bir araya gelebilecekleri mesleki çalışmalar gerçekleştirilebilir. Okul yöneticilerinin yetiştirilmesi amacıyla üniversitelerle iş birliği yapılarak yöneticilik görevi öncesi akademik bir eğitim öğretim yapılması yöneticilik görevinin profesyonelleşmesi açısından faydalı olabilir.

Okulların fiziki durumlarında gerekli güncellemeler sağlanarak öğrencinin ilgisini çekecek şekilde fiziksel iyileştirmeler yapılabilir. Ayrıca fiziki yapılarda öğrencilerin farklı etkinlikler gerçekleştirebilecekleri bölümler açılabilir. Genel ve proje Anadolu imam hatip liseleri arasında fiziki şartlar noktasında asgari bir ortalamanın yakalanması amacıyla okullara ayrılan ödeneklerde adaletin sağlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altun, Taner-Bebek, Gürhan. “Öğretim Elemanlarının Okul Geliştirme ve Etkili Okul Paradigmalarının Temel Bileşenleri Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2016), 96-107.
- Altundaş, İsa. *Amasya Örneğinde İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları*. Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aşlamacı, İbrahim. *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2017.
- Aydoğan, İsmail. “Okul Binalarının Özellikleri ve Öğrenciler Üzerine Etkileri”. *Milli Eğitim Dergisi* 193 (2012), 29-43.
- Balcı, Ali. *Etkili Okul ve Okul Geliştirme Kuram Uygulama ve Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Batar, Yusuf. “İmam Hatip Lisesinde Çalışan Rehber Öğretmenlerin Öğrencilerin Beklenti ve Sorunlarına İlişkin Tespitleri”. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2019), 381-423.
- Çakır, Ruşen vd. *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*. İstanbul: TESEV, 2004.
- Çalışkanoğlu, Şahin. *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Çorum Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Çınar, Fatih. “İmam Hatip Liselerinden Beklentiler”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (2018), 1243-1259.
- DÖGM, *Anadolu İmam Hatip Liseleri İmam Hatip Ortaokulları Vizyon Belgesi*. Ankara: 2021.
- DÖGM, *İmam Hatip Lisesi Gelişim Modeli Rehber Kitapçığı*. Ankara: MEB, 2001.
- Ertürk, Abbas. “2023 Eğitim Vizyonu: Sorunlara Çare mi?”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 48 (2020), 321-345.
- Genç, Muhammet Fatih. “İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2019), 145-166.
- Karaman, Davut. *İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Karateke, Tuncay. “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/3 (2019), 1235-1256.
- Kartopu, Saffet vd. “İmam Hatip Liselerinde İnşa Edilen Dini Kimliğin Temel Nitelikleri Sosyo Psikolojik Bir Değerlendirme”. ed. Erdem İlhan vd., *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017.
- Kılıç, Mehmet Yaşar vd. “Okul Değerlendirme Ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 58 (2021), 37-67.
- MEB EARGED, *Okul Gelişim Modeli Planlı Okul Gelişimi*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 2002.
- MEB, *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*. Ankara: 2018.
- MEB, *Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 1999.
- MEB, *Okul Gelişimi ve Yönetimi*. Ankara, 2020.
- Mücahit, Mustafa. *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Özensel, Ertan vd., *Türkiye’de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı*, Konya: TİMAV, 2012.
- Özensel, Ertan-Aydemir, Mehmet Ali. *Türkiye İmam Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması*. 2014, <https://124.im/oVuM2>

- Parlar Hanifi. *Tüm Yönleriyle Okul Geliştirme Kuram Yaklaşım ve Uygulama*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2020.
- Sarı, Mustafa. “İmam-Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (2021), 98-120.
- Sarı, Mustafa. *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerinin Karşılama Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Seggie, Fatma Nevra- Bayyurt, Yasemin. *Nitel Araştırma Yöntem Teknik Analiz ve Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayınları, 2017.
- Şalcı, Zeynep-Gürel, Ramazan. “Fen ve Sosyal Bilimler Programlı Anadolu İmam Hatip Liselerinin Eğitim Ortamları ve Fiziki İmkânları Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kocaeli Örneği)”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (2021), 79-113.
- Şatır, Fulya. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Tercihlerinde Rol Oynayan Faktörler (Isparta Örneği)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Türköz, Şükrü, “İmam Hatiplilik Kimliğinin Belirleyici Unsurları”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 3/6 (2021), 1190-1217.
- Yin, Robert K. *Case Study Research Design And Methods*. California: Sage Inc., 2009.

EK 1:
ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 04/02/2019

Toplantı Sayısı : 02

Karar Sayısı : 28

28- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Kazım Selek**'in "İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşleri" başlıklı tezi ile ilgili 18/12/2018 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Kazım Selek**'in "İmam Hatip Lisesi Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilerinin Okullarına Yönelik Görüşleri" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR

04/02/2019

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı